

ПАРТІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ КРИМУ: СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ПРОРАХУНКИ

Специфічною рисою політичного процесу є досягнення політичними суб'єктами спільної мети за допомогою влади і відповідних норм. Політичний процес визначають політичні суб'єкти. Серед них політичні партії, які виступають важливими агентами впливу на політичне життя суспільства. З іншого боку, про партії можна говорити і як про «викривлений» канал політико-владної взаємодії у суспільстві [1, с. 27]. Вплив цей міг бути як конструктивним, проукраїнським, так і деструктивним проросійським. За посередництвом політичних партій відбувалося поширення сепаратистських настроїв. Очільники державних органів та керівники політичних партій змінювали свою громадянську позицію та геополітичні орієнтири у відповідності до інтересів бізнес-партійних корпорацій, чи орієнтацію на іншу державу. Говорячи про анексію Криму, насамперед, йдеться про політику В. Путіна і невідомих озброєних осіб без розпізнавальних знаків – «зелених чоловічків», «ввічливих людей». У даній риторичі найчастіше губляться першопричини і ключові особи, а також організації, які роками

*Український танк прямує на передову в Луганській області.
Новоайдарський район, 1 серпня 2014 р. (фото: Іван Лозовий)*

виконували роль п'ятої колони Кремля в Криму, насамперед, політичні партії. У 2013 р. в Україні діяла значна кількість проросійських політичних партій. Так, В. Матола [2] у травні визначала 14 проросійських партій. Аналогічну позицію висловив і р. Кириченко [3]. Ймовірно, що ці підрахунки зроблені на основі назви партій. Вірогідність того, що їх значно більше, аргументовано довела М. Кармазіна, яка за ідентифікаційний критерій брала програмні засади, політичні гасла, зовнішні й внутрішні пріоритети державного будівництва, назвала понад 25 політичних утворень [4, с. 139].

Упродовж десятиліть ці партії виступали носіями ідеології російського націоналізму, адептами комуністичної ідеї (комуністи, прогресивні соціалісти, союз лівих сил), ностальгуючи за СРСР та адептами ідеї «русського міра» (руські блоки, родини, вітчизни та ін.) [3]. У програмних засадах політичних партій фіксувалися ідеї, які були спільними для переважної більшості: федеративний устрій України, збереження російського етнополітичного характеру АР Крим та м. Севастополь, інтеграцію з Росією і Білорусією, вступ до Митного союзу, посилення політичних, економічних та культурних зв'язків з Російською Федерацією, протидія співробітництву України з НАТО та європейській інтеграції України, надання особливого статусу російській мові. Програми партій містили націоналістичні, імперські та панслов'янські ідеї. Зокрема, Слов'янська партія своєю стратегічною метою визначала відтворення національної, духовної, економічної та історичної єдності України, Білорусії та Росії, стверджуючи, що без такої «єдності наш народ приречений на неминучу економічну, політичну і національну катастрофу, а Україна втратить свою незалежність і перетвориться в колоніальний придаток заходу» [5, с. 134]. У програмі Партії «Руський Блок» було сформоване бачення кримської проблеми, яке передбачало, що «загальний процес інтеграції України і Росії в міждержавний Союз усуне всі гострі кути, які спричиняють нестабільність на Кримському півострові» [5, с. 481]. Чітко простежувався регіоналізм у програмних засадах Партії «Союз», констатуючи, що це партія, насамперед, «регіонального інтересу», її члени були прихильниками федералізму та децентралізації державної влади [5, с. 243].

Агресивною антиукраїнською риторикою відзначалися політичні сили, які, заперечуючи основи конституційного ладу України, виступали з позицій сепаратизму щодо АР Крим та Севастополя. Ліві політичні партії (Комуністична партія України, Прогресивна соціалістична партія України, Комуністична марксистсько-ленінська партія України) культивували ностальгію за часами СРСР, висуваючи вимоги соціальної справедливості. КПУ активно співпрацювала з Партією «Російський блок» та Партією «Союз».

Незважаючи на значну кількість проросійських організацій і політичних партій, переважаючи російську пресу та домінування російських телеканалів, фінансування великої кількості різноманітних проектів Російською Федерацією, російський націоналізм та ідеї «руського міра» все ж не мали достатньої підтримки. Про що свідчать результати виборчих кампаній. Так, Партія «Руський блок», яка вперше брала самостійну участь у місцевих виборах 2010 р. у Севастополі здобула 8,91 %, а також провела в міську раду 4 депутати за мажоритарними округами. У Севастопольській міській раді була сформована друга за чисельністю після Партії регіонів фракція Партії «Руський блок» у складі 9 осіб [6]. У багатомандатному виборчому окрузі до Верховної Ради АР Криму VI скликання було обрано 3 члени Політичної партії «Руська Єдність» (4 % голосів, 5-те місце у рейтингу партій).

У парламентській виборчій кампанії 2012 р. Політична партія «Руська Єдність» брала участь лише у 4 одномандатних виборчих округах, програвши у всіх, здобувши лише в першому виборчому окрузі – 9,12 % голосів, у другому – 4,12 %, в Бахчисараї – 2,28 % , а у Феодосії – 4,11 %. Партія «Руський блок» здобула 0,31 % голосів виборців України. Найвищою підтримка партії була в Севастополі, де за неї проголосувало 5,48 % виборців, а у Криму – 1,2 % (табл. 1) [7].

Таблиця 1

Підтримка виборцями двох основних угруповань політичних сил в АР Крим у 2004-2012 рр.

Вибори	АР Крим	
	Підтримка проукраїнських сил	Підтримка проросійських сил
Президентські вибори 2004 р. (1)	12,8 %	76,9 %
Президентські вибори 2004 р. (2)	14,6 %	82,0 %
Президентські вибори 2004 р. (3)	15,2 %	81,5 %
Парламентські вибори 2006 р.	14,1 %	71,2 %
Парламентські вибори 2007 р.	15,1 %	74,4 %
Президентські вибори 2010 р. (1)	16,6 %	77,8 %
Президентські вибори 2010 р. (2)	17,3 %	78,2 %
Парламентські вибори 2012 р.	21,3 %	71,8 %

Джерело: Центральна виборча комісія. Офіційний веб-сервер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/>

Спростовує думку про проросійськість Криму і кандидат політичних наук в Департаменті уряду в Лондонській школі економіки Е. Нотт, яка, провівши у 2012 р. і 2013 р. у Сімферополі 53 інтерв'ю, намагаючись з'ясувати, що означає на півострові бути російськомовним, не змогла дійти висновку, що Крим у переважній більшості усвідомлює себе російським, і що його жителі пристрасно мріють повернутися в ту країну, до якої вони реально належать. Швидше, російська ідентичність там була складною, роздробленою і спірною. Якщо хтось називав себе росіянином, це зовсім не означало, що він у політичному плані буде проросійським і антиукраїнським [8].

Підживлювали проросійські ідеї в Криму представники російських державних інституцій. Про необхідність створення нового проросійського руху в Україні, який міг би натиснути на Партію регіонів і нагадати їй про передвиборчі зобов'язання щодо слов'янської єдності і зближення з Росією [9] говорив депутат Державної думи РФ, директор Інституту країн СНД К. Затулін на конференції «Російський рух України: проблеми і надії» у Севастополі в травні 2013 р. Прогнозуючи, що і в Партії регіонів, і за її межами є політики, які могли б очолити новий проросійський рух.

Монополітизація влади Партії регіонів, зрощення державної і партійної влади в одних руках дійшли точки біфуркації. Згідно з результатами соціологічного опитування Центру Разумкова, оприлюдненого під час презентації аналітичного дослідження «Україна – 2013, між виборами і перед вибором» 58 % українців вважали, що події у країні розвивалися в неправильному напрямі [10].

Загострення антиукраїнської риторики та консолідація проросійських сил відбувалася у Криму впродовж листопада 2013 р. – лютого 2014 р.: у цей час організовувалися незаконні збройні формування (загони «самооборони»), проводилися мітинги під сепаратистськими гаслами у Севастополі та Сімферополі за участю проросійських політичних партій і громадян Російської Федерації, на яких засуджували дії опозиції і її прихильників у Києві, створювалася політична й організаційна інфраструктура для окупації півострова [11]. Учасники мітингів мали плакати на кшталт: «Навіки з Росією» [12], «Ні перевороту на Україні», «Росіяни Криму ніколи не відрікаються від матері-Росії» [13]. Партія «Русский блок» (голова Г. Басов*) активно допомагала захопленню севастопольських офіційних установ і організації блокпостів [14]. Очільники Партії «Русский блок»

---

*Починаючи з грудня 2015 р., проти Г. Басова в окупованому Криму відкрили чотири кримінальні справи, звинувачуючи його «у зловживанні службовим становищем і вимаганні» (Див. детальніше: У Криму судитимуть экс-голову партії «Русский блок» за вимагання. 31.05. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.krymr.com/a/27771152.html>.)

Г. Басов, Політичної партії «Руська Єдність» С. Аксенова та народні депутати від Партії регіонів проводили зустрічі у консульства РФ у Симферополі за участю консула В. Світличного з метою провести великий анти-майдан, ключовою вимогою якого буде проведення референдуму, що стосується державної незалежності Криму [15].

Ці процеси знайшли втілення і в органах державної влади автономії, де найбільшою була фракція Партії регіонів. Верховна Рада Криму заклала кримчан не піддаватися на провокації, зазначивши, що «під загрозу поставлена політична і економічна стабільність в державі, її цілісність і самі основи конституційного ладу. Купка політиканів намагається під виглядом боротьби за європейський вектор розвитку захопити владу в країні» [16]. Президія Верховної Ради Автономної Республіки Крим 27 січня 2014 р. прийняла рішення «Про заходи щодо сприяння охороні порядку і громадської безпеки на території Автономної Республіки Крим», в якому йшлося про заборону в установленому порядку на території Автономної Республіки Крим діяльності та символіки ВО «Свобода» та інших формувань радикального характеру, оскільки вони складають «загрозу національній єдності, громадській безпеці та правопорядку» і містила вимогу до Міністерства юстиції України негайно вирішити питання про припинення їхньої діяльності на підставі ст. 37 Конституції України та ст. 5 Закону України «Про політичні партії в Україні» [17]. Однак, 7 лютого 2014 р. Президія Верховної Ради Криму скасувала рішення про заборону ВО «Свобода», звернувшись з проханням до Генерального прокурора зробити це через суд [18].

Прес-служба Верховної Ради АРК поширила 22 лютого 2014 р. повідомлення, в якому йшлося про те, що *політична ситуація в Україні дає «вагомій підставі для побитовань за долю автономії, створює загрозу миру й стабільності в Криму»*. У цей же день В. Путін віддав наказ Генеральному штабу Міністерства оборони РФ розпочати операцію захоплення Криму. 78 з 100 депутатів Верховної Ради Криму проголосували за входження АРК до складу Російської Федерації і проведення референдуму з цього питання 16 березня [19]. Певною мірою іронією виглядала реакція центрального органу Партії регіонів про те, що партія повинна через своїх депутатів всіх рівнів спробувати запобігти проведенню нелегітимного референдуму в Криму [20].

Криміналітет та очільники окремих політичних партій стали основною опорою російської окупаційної влади в Криму (керівництво РФ призначило вихідця з однієї з найжорстокіших кримських ОПГ «Сейлем», керівника Політичної партії «Руська Єдність» С. Аксьонова («Гобліна») «главою» Криму, а керівника структури «Консоль», очільника КРО Партії регіонів В. Константінова – головою кримського «парламенту» [11]).

Напередодні референдуму 16 березня 2014 р. голова кримського відділення Партії регіонів В. Константинов, голова Політичної партії «Руська Єдність» С. Аксьонов, заступник голови кримської республіканської Партії «Союз» С. Савченко і перший секретар республіканського комітету Комуністичної партії України О. Соломахін підписали меморандум про спільні дії з успішного проведення референдуму про статус Криму та зобов'язалися «надавати всебічне сприяння вільному волевиявленню кримчан в ході загальнокримського референдуму» [21].

У свою чергу, місцеві осередки Комуністичної партії України, Партії «Союз» та Політичної партії «Руська Єдність», не чекаючи на результатів «референдуму», підписали угоду про співробітництво на шляху до возз'єднання з Росією [22]. Зазначимо, що кримські республіканські відділення Партії регіонів і Комуністичної партії України приймали рішення про відділення Криму від території України, залишаючись структурними підрозділами партій. Центральні органи не реагували на такі дії [23]. Лише 17 березня кримська республіканська організація Партії регіонів на з'їзді оголосила про своє відокремлення і зміну назви на вимогу центрального керівництва партії, «щоб не вийшло, що частина Партії регіонів знаходиться в іншій державі. Щоб їх не вважали розкольниками і сепаратистами» [24]. Натомість, В. Константинов не виключав, що кримське відділення Партії регіонів, може виявитися «частиною однієї з партій Російської Федерації» [25].

На початку квітня 2014 р. російські партії почали відкривати свої відділення в Криму. Натомість, діяльність усіх навіть проросійських партій припинилася. Місцеві осередки Партії регіонів та Політичної партії «Руська Єдність» стали основою для регіонального осередку Всеросійської політичної партії «Єдина Росія»^{*}. Очільником партії став колишній член Партії регіонів та голова парламенту автономії В. Константинов, який заявив, що «ми підтримуємо всі реформістські починання президента країни Володимира Путіна. Але це кримська партія і ми повинні, безумовно, зробити кримський акцент. Ми повинні надати кримському пориву новий імпульс через партійне будівництво. Він повинен працювати на творення нового Криму в новій реальності» [26]. Значна частина чиновників-членів Партії регіонів у повному складі перейшли до партії «Єдина Росія» [27], ставши основним кадровим резервом для російської «партії влади» в Криму.

Нелегітимна виборча кампанія 2014 р. утвердила зміну швидше партійних назв, ніж політичних установок чи ідейних пріоритетів. До анексії

---

^{*}Назви усіх російських політичних партій подано відповідно до «Списка зареєстрованих політичних партій» Міністерства юстиції Російської Федерації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minjust.ru/ru/nko/gosreg/partii/spisok>.

півострова 43 % кандидатів від «Єдиної Росії» належали до Партії регіонів. У прохідній частині списку представництво колишніх регіоналів було ще вище. Зокрема, у першій двадцятці списку колишні діячі Партії регіонів займали більше 50 % місць [28]. У доокупаційний період 40 % членів «Єдиної Росії» були умовно позапартійними, належачи до прорегіоналівських структур або проросійських організацій. Колишня Політична партія «Руська Єдність» представлена у всьому списку кандидатів «Єдиної Росії» близько 10 %. Наявні у списку російської «партії влади» і поодинокі представники Партії «Руського блоку» та Партії «Союз». Першу п'ятірку партійного списку Всеросійської політичної партії «Єдина Росія» очолили: С. Аксьонов, колишній лідер кримської Партії регіонів, спікер незаконного кримського парламенту В. Костянтинов, экс-заступник голови Меджлісу Р. Ільясов, колишній член Партії регіонів та Партії «Руська Єдність» С. Цеков та заступник голови кримського парламенту, член Партії регіонів К. Бахарев [28].

Частина колишніх членів Партії регіонів змінили партійні квитки на квитки Політичної партії «Справедлива Росія». У виборчому списку цієї партії 36 % складала колишні члени Партії регіонів, 44 % позапартійні [28]. 88 % списку Політичної партії «Комуністичної партії Російської Федерації» склали члени Комуністичної партії України, а 88 % списку Політичної партії ЛДПР – Ліберально-демократичної партії Росії представляли безпартійні [28].

Не лише людський ресурс використовувала в Криму Російська Федерація, а й матеріальний. Щоправда, іноді це доходило до курйозів. Так, зокрема, було у випадку з «майном» Партії регіонів. Відпочиваючі в окупованому Севастополі використовували прапори Партії регіонів як тенти від сонця [29]. На незаконних виборах 2016 р. агітаторам Всеросійської політичної партії «Єдина Росія» роздавали сумки, які використовувалися у передвиборчій кампанії 2012 р. Партії Регіонів [30].

Однак, сумками справа не обмежилася. Б. Колесніков і керівники «визконкому» запрошували на зустрічі людей, які хочуть йти на вибори від Всеросійської політичної партії «Єдиної Росії» і «просив» по 50 тис. рублів з кандидата до селищні ради та 100 тис. рублів за висування в Ленінському, Нахімовському, Гагарінському і Балаклавському районах [31].

Після анексії Автономної Республіки Крим партійна мапа півострова зазнала кардинальних змін. Місцеві осередки політичних партій та громадських організацій України фактично припинили свої існування. Ще до «референдуму» Верховна Рада України АРК прийняла офіційне рішення про заборону діяльності на території автономії низки українських політичних та громадських організацій (ВО «Свобода», Політична партія «Правий сектор», Всеукраїнська політична партія «Братство» та інші). На-

томість, ще у 2014 р., до списку заборонених у Росії організацій, діяльність яких Міністерство юстиції Російської Федерації визнало екстремістськими, були включені п'ять українських партій та організацій: Політична партія «Правий сектор», Всеукраїнська політична партія «Братство, «УНА–УНСО», Українська повстанська армія, «Тризуб імені Степана Бандери». 18 квітня 2016 р. в перелік громадських і релігійних об'єднань, діяльність яких припинена у зв'язку із здійсненням ними екстремістської діяльності, включене і громадське об'єднання Меджліс кримськотатарського народу [32].

Важливо зазначити, що реакція офіційної української влади, щодо партій, які зрадили Україну була надто запізненою, можливо й байдужою. Хоча в. о. Президента України О. Турчинова ще 7 квітня 2014 р. заявив, що «Відповідно до українського законодавства, буде поставлене питання про заборону діяльності політичних партій та громадських організацій, що стоять на позиціях сепаратизму та працюють на країну-агресора, проти власної держави і її народу» [33]. А в парламенті продовжували працювати народні депутати від Партії Регіонів і КПУ, які підтримували збройні заколоти в східних регіонах України.

Зокрема, фракція КПУ не брала участь у голосуванні Постанови «Про Заяву Верховної Ради України у зв'язку з зупиненням дії рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 6 березня 2014 р. про проведення 16 березня 2014 р. загальнокримського референдуму» № 4388. У заяві йшлося про негайне виведення військ Російської Федерації із території України, припинення агресії проти української держави та гарантування її територіальної цілісності та незалежності. Із 32 присутніх депутатів фракції КПУ, під час голосування не голосували усі. КПУ своєю «мовчазною згодою» підтримувала порушення територіальної цілісності та суверенітету України зі сторони Російської Федерації [34].

Лідер комуністів П. Симоненка неодноразово брав участь у сепаратистських мітингах у південно-східних регіонах України, відкрито підтримував дії сепаратистів, про що неодноразово заявляв у Верховній Раді України: «Ми – комуністи Вас підтримуємо в статусі російської мови, який ви відстоюєте як другу державну. Ми вас підтримуємо в прагненні підтримати свої інтереси, обговорюючи всі ці питання на місцевих референдумах...» [34]. Перший секретар КРО КПУ О. Соломахін брав участь у Пленум ЦК КПРФ, де підтримав приєднання Криму до Російської Федерації, заявивши, що приєднання Криму до Росії – «яскрава подія, яку в Криму чекали 23 роки» [34]. Очільник Партії «Руський блок»* Г. Басов підтриму-

---

*На парламентських виборах 2006 р. Партія «Руський блок» підтримувала ПАРТІЮ РЕГІОНІВ, за списками якої до Верховної Ради України був обраний О. Черноморов. У Верховну Раду Криму було обрано 12 представників Партії «Руський блок» за списками

вав незаконну анексію Криму, а також закликав до виконання незаконного договору про входження Автономної Республіки Крим до складу Російської Федерації [35].

Лише через рік після окупації Криму представники Міністерства юстиції України звернулися до Окружного адміністративного суду Києва з позовом заборонити в Україні діяльність Політичної партії «Руська Єдність»* (С. Аксьонов) та Партії «Руський блок» (Г. Басов). 30 квітня Окружний адміністративний суд міста Києва заборонив діяльність Політичної партії «Руська Єдність». Апеляційний суд підтвердив рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 13 травня, яким було заборонено Партію «Руський блок» через заклики до повалення конституційного ладу і порушення територіальної цілісності України [36]. Окружний адміністративний суд м. Києва визнав дії Політичної партії «Руська Єдність» та її керівника С. Аксьонова такими, що спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету та територіальної цілісності України, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі [37]. У результаті постановою Окружного адміністративного суду м. Києва від 30 квітня 2014 р. діяльність вищезазначеної партії була заборонена.

У грудні 2015 р. Окружний адміністративний суд м. Києва заборонив діяльність Комуністичної партії України. Однак правові обмеження не були враховані очільниками партії як імперативні. Продовжує працювати офіційний сайт Комуністичної партії України, проводяться партійні з'їзди і конференції, представників від КПУ запрошують у телеефіри. На відміну від багатьох чинних нині партій сайт КПУ працює постійно, новинна стрічка оновлюється щодня. Однак ще у червні 2015 р., лідер Комуністичної партії України П. Симоненко спільно із лідером ПСПУ Н. Вітренко заявив

блоку «За Януковича!» (Блок Партії регіонів і Партії «Руський блок»). У Севастопольську міську раду було обрано 5 представників Партії «Руський блок». На парламентських виборах 2012 р. Партія «Руський блок» набрала 0,31 % і не пройшла у Раду. Найбільше партію підтримували в Криму, де партія набрала 1,2 %. 1 лютого 2013 р. низка інтернет-ЗМІ опублікували повідомлення про саморозпуск партії, і це ж повідомлення з'явилось на сайті партії. Більшість членів політради партії прийняли участь в роботі XI з'їзду партії, на якому і прийняли рішення про саморозпуск партії у зв'язку з низькими результатами, зокрема на виборах 2012 року. Однак Г. Басов спростував це твердження і назвав його провокацією, а згодом зумів виграти судову справу щодо визнання XI з'їзду нелегітимним (Нечет Т. В Украине запретили партию «Русский блок». 18.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kp.ua/politics/457943-v-ukrayne-zapretyly-partyui-russkyi-blok>)

* Очолювана с. Аксьоновим проросійська партія «Руська єдність» отримала на виборах до ВР АР Крим у 2010 р. лише 4,02 % голосів виборців.

про створення нового руху Ліва опозиція [38]. Ця громадська організація давала можливість Комуністичній партії України, як зазначалося у виступі очільника комуністів «в умовах жорстокого репресивного режиму зберегти свої сили для проведення легальної роботи в масах, об'єднати навколо ідей і гасел партії широкі верстви трудящих, в тому числі тих, хто з яких-небудь міркувань сьогодні не наважується організаційно з'єднати свою долю з партією» [39].

Грудень взагалі був знаковим для комуністичних партій. Пригадаймо, що Міністерство юстиції України 24 грудня 2013 р. офіційно зареєструвало нову українську партію з назвою «Комуністична марксистсько-ленінська партія України» на чолі з Л. Грачом. Нова партія мала «благородну мету очищати комуністичний рух і розробляти сучасну стратегію і тактику боротьби за права трудящих і селян» [40]. 1 грудня 2014 р. рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва було анульовано свідоцтво про реєстрацію Політичної партії «Комуністична марксистсько-ленінська партія України» у зв'язку з не дотриманням останньою вимог утворити та зареєструвати обласні і прирівняні до них партійні організації не менш як у чотирнадцяти з двадцяти семи адміністративно-територіальних одиниць України, як того вимагає ч. 6 ст. 11 Закону України «Про політичні партії в Україні» [41]. Мотивація такого рішення була більш, ніж банальною. Жодним чином не йшлося про окупацію Криму і зміну геополітичних орієнтирів очільника партії Л. Грача, який в окупованому Криму очолив осередок Політичної партії Комуністична партія комуністи Росії.

Незважаючи на російсько-українську війну, окупацію Криму, причетність партій та окремих членів до цих подій, в Україні й досі продовжують діяти проросійські партії. Згідно інформації Департаменту державної реєстрації Міністерства юстиції України і сьогодні у переліку діючих політичних партій залишається Партія регіонів (реєстраційний номер № 939, дата реєстрації 06.11.1997, очільник І. Чичасов), Партія «Союз» (№867, 11.06.1997, очільник Л. Миримський), Політична партія України «Русь єдина» (№8-п.п, 05.06.2003, співголови О. Ременюк, О. Гичко), Робітнича партія України (марксистсько-ленінська) або РПУ (2012, № 209-п.п., О. Бондарчук) [42] та ін.

Робітнича партія України (марксистсько-ленінська) має проросійську позицію, а також назвою та ідеологією порушує закони про декомунізацію. Влітку 2014 р. співробітники СБУ затримали в Києві тираж газети сепаратистського спрямування, замовником друку якої була Робітнича партія України (марксистсько-ленінська). Керівником цієї організації є колишній депутат Верховної Ради України двох скликань від Комуністичної партії України, етнічний росіянин О. Бондарчук [43].

Детальніше зупинюся на діяльності Політичної партії України «РУСЬ ЄДИНА», яка була створена у червні 2003 р. під назвою Слов'янський народно-патріотичний союз. На виборах до Верховної Ради 2006 р. ця політична сила змінила назву на Політична партія України «Партія політики Путіна» і отримала підтримку 0,12 % виборців. У передвиборчій програмі зазначалося: «Політика ПУТІНА – це форма політики, здійснюваної державою з метою виходу з кризи, стабілізації і прориву на рівень передових держав. Політика Путіна є абсолютно теоретично обґрунтованою, практично перевіреною, логічно завершеною й успішною для держави. Вона передбачає широке стратегічне планування на тривалу перспективу, дозволяючи прогнозувати, корегувати і формувати майбутнє своєї держави» [44]. Очолював партію колишній народний депутат України III і IV скликань від ВО «Батьківщина» О. Ременюк, який володів бізнес-активами в Криму та Росії [43]. У 2009 р. керівництво організації змінило назву на Політична партія України «Русь єдина», хоча, її нинішня вівіска теж свідчить про відверто проросійський ухил цього проекту. Однак зміна назви відбулася на рівні центральних органів та свідоцтва про реєстрацію, а у регіональних структурах й досі зберігається назва Політична партія України «Партія політики Путіна». Так, у Переліку структурних утворень політичних партій Головного територіального управління юстиції у Черкаській області під номером 74 із 207 політичних партій рахується обласна організація України «Партія політики ПУТІНА» з 7 липня 2003 р. [45]. Аналогічна ситуація у Полтавській області і ще 18 областях, пропагуючи ідеї «руського міра», а її члени беруть участь у здійсненні державної та культурної політики та впливають на самосвідомість українців.

Нещодавно Головою Громадської ради Міністерства охорони здоров'я був обраний М. Іонов, активіст, причетний до проросійської Політичної партії України «Партія політики Путіна». Це призначення відбулося у руслі «концепції змін МОН». Підтвердженням причетності нового очільника МОЗ до цієї партії став Додаток до Постанови Центральної виборчої комісії від 4 січня 2006 р. № 38, який містить виборчий список кандидатів у народні депутати України Політичної партії України «Партія політики Путіна». Під номером 4 цього Додатку знаходимо також і прізвище кінорежисера О. Байрак. Коментарі тут зайві.

Досі Міністерством юстиції України не розроблено дієвого механізму щодо положення Закону «Про політичні партії», які містять вимогу щодо збору підписів громадян України на підтримку рішення про створення політичної партії не менше як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим і м. Севастополя. Пригадуються слова теоретика демократії А. Токвіля, сказані ще у 1930-х рр.: «Партії – це зло, властиве демократичному правлінню» [46, с. 144].

Міжнародне співтовариство не визнає Крим російським. ООН вважає Крим українською територією, яку окупувала Російська Федерація. Саме тому накладаються санкції на Росію. Глава держави закликав не визнавати легітимність парламентських виборів в РФ, які Москва намагалася провести в окупованому Криму і м. Севастополь – української території, що знаходиться в тимчасовій окупації [47]. Народні депутати України Г. Гопко та Р. Чубаров запропонували прийняти звернення Верховної Ради України до іноземних держав, парламентської асамблеї і міжнародних організацій про невизнання виборів в Державну думу Російської Федерації на території окупованої Автономної республіки Крим у вересні 2016 р. За звернення проголосували 269 депутатів. Єдина фракція, яка не дала жодного голосу «за» – «Опозиційний блок» [48]. Міжнародна правозахисна організація Freedom House зазначили, що «Організовані Росією вибори» – це фарс ціною прав людини і демократії в Криму» [49]. Рівень дотримання політичних прав на півострові Freedom House оцінив в 7 балів, а громадянські свободи – в 6, при тому, що 7 – це найгірша оцінка з можливих [49].

Підсумовуючи зазначимо, що у контексті дослідження політичного процесу в Автономній Республіці Крим виявлено особливості, суперечності, а також прорахунки центральної влади у розвитку політичних процесів в АРК, показано відсутність конструктивних політичних зв'язків з кримськими елітами, виокремлено «слабкі місця» діяльності політичних партій, показано роль політичних партій у виході Криму за межі правового поля України. Власне, питання окупації Криму вирішило лише вузьке коло суб'єктів – «рішучі» кроки Президії Верховної Ради АР Крим, керівництва Політичної партії «Руська Єдність», а найбільше – збройна агресія з боку Російської Федерації.

Центральне місце в регіональній багатопартійності у Криму займали політичні партії «лівого» і проросійського спрямування. Наскрізь криміналізовані кримські організації Партії регіонів, КПУ, Політична партія «Руська Єдність», Партія «Руський блок» стали опорою російського впливу і відіграли ключову роль під час російської агресії і наступної окупації. Вхідження до окупаційних структур кримських лідерів, вихованих в незалежній Україні засвідчило глибоку кризу як політичної та і партійної системи.

Окупація Криму Російською Федерацією стала серйозним викликом для усіх політичних сил України, до якої жодна з них не була готова та нині має труднощі з розробкою ефективних контрзаходів. Вирішення завдання повернення Криму до складу України вимагає сильної політичної волі, консолідації дій всіх учасників політичного процесу з реінтеграції півострова, активних дій на дипломатичному рівні.

Джерела і література

1. Кармазіна М. Кілька зауважень про особливості передвиборного часу / М. Кармазіна // Політичні партії України у парламентській виборчій кампанії 2012 р.: колективна монографія / за ред. М. С. Кармазіної. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013.
2. Матола В. В Україні зареєстровано 14 проросійських партій. 21.05.2013 / В. Матола. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/79989>.
3. Кириченко Р. П'ята колона в Україні: які політичні сили потурають агресору? 12.06.2014 / р. Кириченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mskod.com/p-yata-kolona-v-ukrayini-yaki-politichni-sili-poturayut-agresoru/>.
4. Кармазіна М. Українські політичні партії: 2013 р. / М. Кармазіна // Наукові Записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2014. – № 1 (69). – С. 127–184.
5. Держава, влада та громадянське суспільство у документах політичних партій України (кінець 1980 – перша половина 2011 р.) / Керівник проекту – М. С. Кармазіна; довідковий матеріал – Т. А. Бевз, М. С. Кармазіна; упор. – Т. А. Бевз (координатор проекту), Д. В. Всенєєв, П. П. Гай-Нижник, О. М. Любовець, с. В. Полтавець, О. М. Собачко, В. Д. Яремчук. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011.
6. Партія «Руський блок». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/vyboru2012/party/p30>.
7. Партія «Руський блок» на парламентських виборах 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://statistika.in.ua/vybory2012/ruskiy_blok.
8. Knott Eleanor. Do Crimeans see themselves as Russian or Ukrainian? It's complicated / Eleanor Knott. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/12/03/do-crimeans-see-themselves-as-russian-or-ukrainian-its-complicated/>.
9. Російський одіозний політик дав зрозуміти, що РФ примушуватиме Україну до слов'янської єдності «антифашистським фронтом». 17.05.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/79739>
10. Більшість українців вважає, що країна розвивається у неправильному напрямку. 17.02.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/72045>.
11. Горбулін В. Тези до другої річниці російської агресії проти України. 18.02.2016 / В. Горбулін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/40347-gorbulin-tezy>
12. В Симферополі на мітинзі держали плакати «Навеки с Россией» (фото). 02.12.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/regions/krym/v-simferopole-na-mitinge-derzhali-plakaty-naveki-s-rossiiy-479242.html>.
13. Антимайдан в Криму: «Мы никогда не отречемся от матери-России» (фото). 09.12.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/regions/krym/antimaydan-v-krymu-my-nikогда-ne-otrechemsya-ot-materi-rossii-481186.html>.

14. У Криму судитимуть экс-голова партії «Русский блок» за вимагання. 31.05. 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.krymr.com/a/27771152.html>.

15. ПР готує в Криму антимайдан з вимогою незалежності півострова – Сиротюк. 14.12.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_pr-gotuye-v-krimu-antimajdan-z-vimogoyu-nezalezhnosti-pivostrova-sirotiuk/531970.

16. Парламент Крима: «Власть в стране пытается захватить горстка политиканов и авантюристов». 02.12.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/regions/krym/parlament-kryma-vlast-v-strane-pytaetsya-zahvatit-gorstka-politikanov-i-avanturistov-479184.html>.

17. В Криму заборонили діяльність та символіку Свободи. 27.10.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/01/27/7011553/>.

18. В Криму скасували заборону діяльності Свободи, попросивши про допомогу Пшонку. 07.02.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/02/7/7013144/>.

19. Партии регионов призывают не допустить референдум в Крыму. 08.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/news/politics/997699v_partii_regionov_prizyvayut_predotvratit_referendum_v_krym.htm.

20. Партія регіонів повинна запобігти проведенню нелегітимного референдуму в Криму, – Мірошниченко. 08.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://ua.112.ua/polityka/partiya-regioniv-povinna-zapobigti-provedennyu-nelegitimnogo-referendumu-v-krimu-miroshnichenko-31617.html>.

21. Крупнейшие партии Крыма договорились голосовать за вхождение автономии в состав России. 14.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tvc.ru/news/show/id/33953>.

22. Політична карта тимчасово окупованої території автономної республіки крим: перший звіт опори. 22.05.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.oporuaa.org/vybory/politychni-karty-oblastei-2014/5387-politychna-karta-tymchasovo-okupovanoji-terytoriji-avtonomnoji-respubliky-krym-pershij-zvit-opory>.

23. ПР и КПУ не выгоняют однопартийцев, поддерживающих отделение Крыма – Соболев. 15.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.unian.net/politics/896826-pr-i-kpu-ne-vyigonyayut-odnopartiytsev-podderjivayuschih-otdelenie-kryima-sobolev.html>.

24. Кримська Партія регіонів у понеділок відокремиться від української і змінить назву. 13.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ua/news/115496/>.

25. Галимова Н. Россия готовит партийный десант в Крыму Российские партии готовятся к политстроительству в Крыму. 19.03.2014 / Н. Галимова,

П. Матвеева, А. Братерский, Д. Евстифеев. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gazeta.ru/politics/2014/03/19_a_5955909.shtml.

26. Создатели Партии регионов и Русского единства в Крыму создают Единую Россию. 13.04.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jankoy.org.ua/sozdateli-partii-regionov-i-russkogo-edinstva-krymu-sozdayut-edinuyu-rossiyu/>.

27. Партія регіонів в Криму повністю перейшла в «Єдиную Росію». 21.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uapress.info/uk/news/show/57916>.

28. Обличчя зради: як формується влада в анексованому Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://lb.ua/news/2014/09/04/278216_oblichchya_zradi_yak_formuietsya_vlada.html.

29. Стало відомо на що пішли прапори партії Януковича в окупованому Криму. 22.07.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.depo.ua/ukr/life/stalo-vidomo-na-shcho-pishli-prapori-partiyi-yanukovicha-v-okupovanomu-22072016181800>.

30. У Криму партія Путіна роздає сумки з логотипом Партії регіонів. 05.09.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://styler.rbc.ua/ukr/tsirk/krymu-partiya-putina-razdaet-sumki-logotipom-1473061046.html>.

31. Кандидатам від путінської «Єдиної Росії» в Криму партія оголосила тариф. 16.07.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/news/2016/07/16/193978-kandydatam-putinskoyi-yedynoyi-rosiyi-krymu-partiyi-ogolosyly-taryf>.

32. Мінюст Росії включив меджліс до списку екстремістських організацій. 19.04.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу

http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/04/160419_majlis_russia_extremism_sd.

33. Звернення в.о. Президента України, Голови Верховної Ради України Олександра Турчинова з приводу подій у східних областях України. 08.04.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/21308-zvernennya-vo-prezidenta-ukrajini-golovi-verkhovnoji-radi-ukrajini-oleksandra-turchinova-z-privodu-podij-u-skhidnih-oblastyah-ukrajini>.

34. Дії лідерів та членів КПУ, спрямовані на порушення суверенітету і територіальної цілісності України. 11.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://obljustif.gov.ua/wp-content/uploads/2015/02/Diyi-lideriv-ta-chleniv-KPU-1.pdf>.

35. Партія «Руський блок» зтягує судовий розгляд. 07.05.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://k-z.com.ua/sudebnye-khronyky/30583-partiya-ruskij-blok-zatyague-sudovij-rozglyad>.

36. Суд заборонив діяльність Партію «Руський блок». 13.05.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.5.ua/polityka/sud-zaboroniv-diyalnist-partiji-russkij-blok-32741.html>

37. Мисник Н. Як київські суди кримські справи розглядають. 23.05.2014 / Мисник Н. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.korrespondent.net/blog/politics/3367835/>

38. Симоненко и Витренко создали движение Левая оппозиция [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://news.liga.net/news/politics/5995547-simonenko_i_vitrenko_sozdali_dvizhenie_levaya_oppozitsiya.htm.

39. О действиях Компартии Украины в чрезвычайных условиях осуществления неонацистским режимом декоммунизации. Доклад Первого секретаря ЦК КПУ П. Н. Симоненко на внеочередном 52 съезде Компартии Украины. 01.10.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.kpu.ua/uk/85108/o_dejstvujah_kompartyy_ukrainy_v_chrezvychajnyh_uslovyjah_osuschestvlenija_neonatsystyskym_rezhymom_dekommunyzatsyy_doklad_pervogo_sekretarja_tsk_kpu_pnsimonenko_na_vneochednom_52_sezde_kompartyy_ukrainy

40. Казимирський с. Комуністична марксистсько-ленінська партія України офіційно зареєстрована / С. Казимирський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://uapress.info/uk/news/show/13054>.

41. Анульовано свідоцтво Політичної партії «Комуністична марксистсько-ленінська партія України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sumyrsgu.gov.ua/anulovano-svidoctvo-politichno%D1%97-parti%D1%97-komunistichnamarksistsko-leninska-partiya-ukra%D1%97ni/>

42. Департамент державної реєстрації Міністерства юстиції України. Політичні партії [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ddr.minjust.gov.ua/uk/ca9c78cf6b6ee6db5c05f0604acdbdec/politychni_partiyi/.

43. ТОП-7 партій, які потрібно заборонити в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://antikor.com.ua/articles/64334-ahmetovu_ishpolnilosj_49_let.

44. Передвиборча програма Політичної партії України «Партія політики ПУ-ТІНА». Нова перспектива України. 24.02.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/2823/art/30725.html>.

45. На Черкащині працює партія політики Путіна. 15.09.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ck.ridna.ua/2015/09/14/na-cherkaschyni-pratsyuje-partiya-polityky-putina/>

46. Токвіль А. Демократія в Америці / А. Токвіль. – М., 1992. – С. 144.

47. Порошенко разразился заявлением по выборам в Крыму Петр Порошенко призывает страны G7 и ЕС не признавать легитимность парламентских выборов РФ в оккупированном Крыму. 12.09.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubr.ua/ukraine-and-world/power/poroshenko-razrazilisia-zaiavleniem-po-vyboram-v-krymu-432770>

48. Абрамовская К. Выборы в Крыму: троянский конь российской государственности. 12.09.2016 / К. Абрамовская [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ru.hromadske.ua/ru/articles/show/Vybory_V_Krymu_Troyanskij_Kon_Rossijskoj_Gosudarstvennosti

49. Кувардин А. В. Freedom House: Выборы в оккупированном Крыму не легитимизируют российскую власть. 19.09.2016 / А. В. Кувардин. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bun.com.ua/2016/09/19/freedom-house-vibori-v-okkupirovannom-krimu-ne.html>

Tatyana Bevz

**PARTIES AS SUBJECTS OF THE POLITICAL PROCESS
DURING THE OCCUPATION OF THE CRIMEA:
CONTRADICTIONS AND FAILURES**

*Бійці добровольного батальйону "Айдар" в с. Красний яр на околицях Луганська під час бойової операції 3 серпня 2014 р. У відстані видно центр міста Луганська.
(фото: Іван Лозовий)*